

5. Фучило Я.Д. Біологічні та технологічні основи плантаційного лісовирощування / Я.Д. Фучило, М.І. Ониськів, М.В. Сбитна. – К.: Вид-во ННЦ ІАЕ, 2006. – 394 с.
6. Царев А.П. Миниротационные плантации как средство рационального природопользования / А.П. Царев, С.С. Мироненко // Лесохозяйственная информация: сб. науч.-техн. информ. по лесн. хоз-ву. – 1995. – № 5. – С. 35-36.
7. Царев А.П. Сортоведение тополя / А.П. Царев. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 152 с.
8. Bratovich R. Relación juvenil-adulto de crecimientos en alturas, diámetros y volúmenes de clones provenientes de cruzamientos contrados intr e interespecíficos de *Populus* sp. / R. Bratovich, R. Marlats, H. Mikelaite // Rev. Fac. agron. Univ. nac. La Plata. – 1996. – Vol. 101, № 1. – Pp. 7-13.
9. Čížek V. Výsledky ověřování sortimentu topolu ve Slezské nížině / V. Čížek, I. Mařák, J. Mottl // Zpr. Les. Vyzk. – 1993. – Vol. 38, № 4. – S. 6-9.
10. Kohán Š. Hodnotenie rozličných klonov topolov v oblasti Latorice na Východo-sloveskej nisine / Š. Kohán // Zpr. Les. vyzk. – 1993. – Vol. 38, № 4. – S. 9-12.
11. Mátyás C. Effect of age on selected wood quality traits of poplar clones / C. Mátyás, I. Peszlen // Silvae genet. – 1997. – Vol. 46, № 2-3. – Pp. 64-72.
12. Ilsted B. Breeding strategy for poplar in Sweden / B. Ilsted // Norw. J. Agr. Sci. – 1994. – Suppl. – № 18. – Pp. 39-45.

Сбитная М.В. Укоренение и рост черенковых саженцев черных тополей в зависимости от толщины зимних черенков

Исследовано влияние толщины однолетних черенков пяти клонов тополя европейско-американского (*Populus × euramericana* (Dode) Guinier) на их укоренение и рост черенковых саженцев в условиях свежей судубравы южной части Киевского Полесья.

Использованы одревесневшие черенки пяти клонов тополя: 'I-214', 'Blanc du Poitou', 'Robusta', 'Dorskamp' и тополя Торопогрицкого. Для закладки опыта использовались три группы черенков: тонкие (0,5-0,8 мм) средние (0,9-1,5 мм) и толстые (1,6-2,2 мм). Установлено, что в исследуемых условиях наивысшими показателями укоренения черенков и высоты однолетних черенковых саженцев отличаются тополь Торопогрицкий и клон I-214.

Общей для всех исследуемых клонов зависимости между толщиной черенков и высотой черенковых саженцев, которые из них выросли, не наблюдается. У клона Dorskamp она прямая, у I-214 и Robusta – обратная, а у тополя Торопогрицкого и Blanc du Poitou наибольшая высота оказалась у саженцев из черенков средней толщины.

Ключевые слова: тополь, гибридные формы, черенки, черенковые саженцы, свежая судубрава, укоренение, интенсивность роста.

Sbytna M.V. Root Formation and Growth of Cutting Seedlings of Black Poplar Depending on the Winter Cuttings Diameter

The data of influence of winter annual cuttings diameter of 5 hybrids of black poplars section on their root formation and growth of cutting plantlets in fresh fairly infertile site type conditions in southern part of Kyiv Polissya are presented. We used winter cuttings of five poplar clones: 'I-214', 'Blanc du Poitou', 'Robusta', 'Dorskamp' and poplars of Toropogrickogo. For the experience three groups of handles were utilized: thin (0.5–0.8 mm), middle (0.9–1.5 mm), and thick (1.6–2.2 mm). We found that in the studied conditions, the highest rate of rooting of cuttings and height of one-year cutting plantlets are marked poplar of Toropogrickii and clon I-214. General dependence for all of the probed clones between the thickness of winter cuttings and height of cutting plantlets which grew from them, is not observed. For Dorskamp clon it is a line, at I-214 and Robusta – reverse, and for Toropogrickogo and Blanc du Poitou poplar the biggest height appeared at cutting plantlets from the cuttings of middle thickness.

Keywords: poplar, hybrid forms, winter cuttings, cutting plantlets, fresh fairly infertile site type, root formation, growth intensity.

УДК 630.532/.535+541:634.942:635.9

Ст. наук. співроб. В.Ф. Собченко,
канд. с.-г. наук – Національний дендрологічний парк
"Софіївка", НДІ НАН України

АНАЛІЗ КОЛЕКЦІЙ ДЕКОРАТИВНИХ РОСЛИН КВАРТАЛУ № 2 НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ "СОФІЙКА" НАН УКРАЇНИ

Внаслідок здійснення інвентаризації кварталу № 2 НДП "Софіївка" (2007-2012 рр.) визначено, що колекційний фонд за період 1997-2012 рр. автор збагатив на 21 вид і 31 форму декоративних рослин, які належать до 16 родів і 12 родин загальною кількістю 156 шт., зокрема – 30 % кущів і 70 % дерев. Серед деревних порід вегетативно розмноженими є 98 % рослин, зокрема: внутрішньовидове щеплення (гомоторансплантатія) – 74 %, міжвидова (гетеротрансплантатія) – 12 %, віддалена (ксенотрансплантатія) – 14 %. З методів вегетативного розмноження використано модифікований автором: копулювання в 95 % випадків і 5 % окулірування; які проведено або на штамби самосіву – 84 %, або на рослини, які пересажували – 16 %.

Ключові слова: інвентаризація, колекція, декоративні рослини, вегетативне розмноження, гомо-, гетеро-, ксенотрансплантатія, копулювання, окулірування, штамб.

Вступ. Археологічні дослідження свідчать, що в Україні деревні дикорослі рослини почали вводити в культуру близько 4 тис. років до н. е., виключно для отримання продуктів харчування. А з кінця XVIII ст. окультурення ландшафту України почало відбуватися лавино-подібно, коли було інтродуковано багато деревних видів з інших держав і континентів і почали утворюватися ботанічні сади, дендропарки, дендрарії [11].

Виникли нові напрямки в рослинництві: акліматизація, натуралізація і інтродукція рослин [1, 6, 10, 15, 24], декоративна дендрологія [8, 13], озеленення, лісопаркове господарство [14, 16] та ін. Лавинний розвиток декоративного садівництва і садово-паркового будівництва [9] потребував здійснення досліджень у сфері розмноження і культивування рослин, а також комплектації колекцій [2, 7, 12, 23].

Методика і матеріал. Під час проведення інвентаризації [3] насаджень НДП "Софіївка" НАН України на території кварталу № 2 (рис.) було проаналізовано роботи зі збагачення колекцій декоративних рослин [5].

Для збільшення насаджень родових і видових комплексів використовували як пересадку прищеп, раніше створених і вирощених на інтродукційно-дослідницькій ділянці ім. В.В. Мітіна [17, 18, 20, 25], так і проведення операцій із трансплантатії видового, формового і сортового матеріалу на різновисоких штамбах самосійних рослин безпосередньо на місці експозиції [19,22]. Операції з гомо-, гетеро- і ксенотрансплантатії [4] живців (аблакування, копулювання) або бруньок (окулірування) проводили протягом 1997-2012 рр. як традиційними методами, так і модифікованими автором [21] для поліпшення якості зрощення з метою отримання високоякісного матеріалу трансплантатії декоративних рослин і збагачення ними колекцій парку [5].

Обговорення результатів. За результатами інвентаризації кварталу № 2 НДП "Софіївка" упродовж 2007-2012 рр. визначено, що на його території 0,98 га зростає 1790 шт. рослин і встановлено, що колекційний фонд насаджень цього кварталу (див. рис.) за період 1997-2012 рр. було збагачено автором на 156 шт. декоративних рослин, що становить 8,3 %.

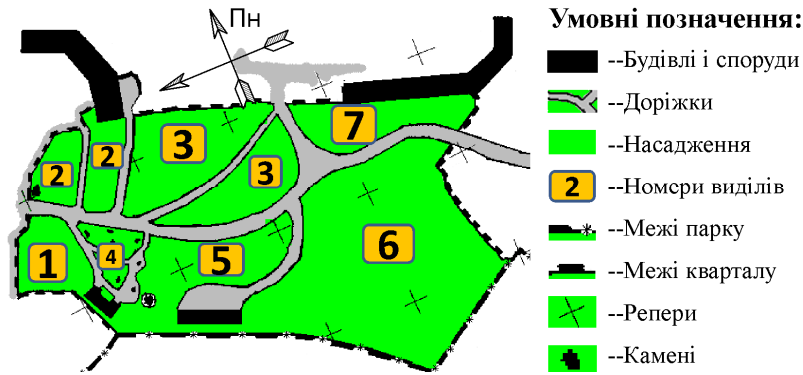

Рис. Схема кварталу № 2 НДП "Софіївка"

Результати роботи подано в табл.

Табл. Збагачення колекцій декоративних рослин у кварталі № 2 НДП "Софіївка", що здійснив автор (1997-2012 рр.)

Родина	Рід, вид	№ виділу	К-сть рослин	Примітка
1	2	3	4	5
Adoxaceae E. Mey.	<i>Sambucus nigra</i> 'Albovariegata'	7	1	Весняна 2006 р. посадка 5-літнього вкоріненого живця з рослини від О.В. Білик.
Altingiaceae Lindl.	<i>Liquidambar styraciflua</i> L.	4	1	Контейнерна рослина, посаджена навесні 2003 р. Привезена зі Львова.
	<i>L. s. 'Variegata Pendula'</i>	4	1	Контейнерна рослина, посаджена навесні 2006 р. Привізні з Польщі В.Н. Грабов.
Berberidaceae Juss.	<i>Berberis vulgaris</i> L.	5	3	Куртина з 3 кущів, посаджена в 2004 р. Рослини вирощені на діл. Мітіна з укорінених живців.
	<i>B. v. 'Atropurpurea'</i>	1	5	Куртина з 5 кущів, посаджена в 2003 р. – // –.
	– // –	5	4	Куртина з 4 кущів, посаджена в 2005 р. – // –.
	– // –	5	3	Куртина з 3 кущів, посаджена в 2004 р. – // –.
	<i>B. thunbergii</i> DC.	5	3	Куртина з 3 кущів, посаджена в 2005 р. – // –.
	<i>B. t. 'Atropurpurea'</i>	4	14	Кущі, посаджені 2002-2005 рр. – // –.
Betulaceae S.F. Gray	<i>Betula pendula</i> Roth.	3	16	Визначено під час інвентаризації 2007-2012 рр.
	– // –	6	38	– // –
	<i>B. p. 'Yungii'</i>	1	1	Весняна гомотрансплантатія живця (модифіковане автором копулювання – "МАК") на 1,2 м штаб на контейнерній ділянці в 2003 р. Пересаджена навесні 2012 р.
	– // –	2	1	Весняна гомотрансплантатія живця "МАК" на 1,0 м штаб на ділянці Мітіна у 2003 р. Пересаджено весною 2005 р. на експозицію до каменя.
	– // –	3	1	Весняна гомотрансплантатія живця "МАК" на місці на 3,0 м штаб у 2009 р. + вільха чорна, стовбур якої спіралью оплетено навколо березового.

1	2	3	4	5
	– // –	3	6	Весняна гомотрансплантатія живців "МАК" на місці на 4,5 м штаб у 2009 р. посеред сосен + весняна гомотрансплантатія живця "МАК" в'яза голого 'Плакучого' на 4,0 м штаб в'яза приземистого (<i>U. pumila</i> L.). Стовбури дерев сплетені між собою.
	<i>B. lenta</i> L.	3	1	Весняна ксенотрансплантатія живця "МАК" на місці на 3,5 м штаб берези звислої (<i>B. pendula</i> Roth.) у 2005 р.
Fabaceae Lindl.	<i>Robinia pseudoacacia</i> 'Pyramidalis'	6	1	Весняна в 2006 р. гомотрансплантатія живця "МАК" на 0,5 м штаб коренепаросткової рослини на місці експозиції.
	– // –	6	1	Весняна в 2010 р. гомотрансплантатія живця "МАК" на 0,9 м штаб – // – // – // – // –.
Fabaceae Lindl.	<i>Robinia pseudoacacia</i> 'Pyramidalis'	6	1	Весняна в 2011 році гомотрансплантатія живця (модифіковане автором копулювання – "МАК") на 1,1 м штаб коренепаросткової рослини на місці експозиції.
	– // –	4	1	Весняна в 2009 р. гомотрансплантатія живця "МАК" на 0,7 м штаб – // –.
	<i>R. p. 'Umbraculifera'</i>	6	2	Весняна в 2001 р. гомотрансплантатія живців "МАК" на 2,7 м штаб. Пересадка на експозицію 2010 р.
	<i>R. p. 'Tortuosa'</i>	6	4	Весняна в 2010 р. гомотрансплантатія живців "МАК" на 2,5 м штаб коренепаросткових рослин на місці експозиції.
	– // –	6	1	Весняна в 2012 р. посадка щепи, привезеної з Одеси.
Fagaceae Dumort.	<i>Quercus rubra</i> 'SVF-Laciniata'	5	10	Весняна гомотрансплантатія живців "МАК" на 0,5-м штаб 2010 року на самосівні рослини.
	– // –	6	3	– // –.
	<i>Fagus sylvatica</i> 'Albovariegata'	5	7	Весняна ксенотрансплантатія живців (м. а. к.) на 0,5 м штаб дуба червоного (<i>Q. rubra</i> L.) 2011 р. на самосівні рослини.
Fagaceae Dumort.	– // –	5	4	Весняна ксенотрансплантатія живців "МАК" на 0,5 м штаб дуба черешчатого (<i>Q. robur</i> L.) в 2011 р. на самосівні рослини.
Malvaceae Juss.	<i>Hibiscus syriacus</i> L.	3	6	Весняна посадка (2009 р.) шести кущів, які дорошувались на ділянці Мітіна від 2003 до 2009 рр. Рослини з відкритою кореневою системою привезені з Кременецького ботсаду.
	– // –	3	9	Весняна посадка (2011 р.) дев'яти сіянців, які вирощували на ділянці Мітіна. Рослини, вирощені з насіння, отриманого уже в умовах Софіївки. Добір на витривалість низьких температур при зимівлі в польових умовах автор провів у 2008-2010 рр.
Moraceae Nakai	<i>Morus alba</i> 'Pendula'	2	1	Весняна гомотрансплантатія живця "МАК" на 3,0 м штаб на ділянці Мітіна в 2003 р. Пересаджено на експозицію 2008 р. весною.
	<i>M. a. 'Macrophylla'</i>	6	1	Гомотрансплантатія 2000 р. весною живця "МАК", взятого з Києва, НБС Гришка на 0,5 м штаб. Дорошування на ділянці Мітіна. Весняна в 2008 р. пересадка рослини на експозиційне місце росту.

1	2	3	4	5
Oleaceae Hoffmgg. & Link.	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	2	1	Визначено під час інвентаризації 2007-2012 рр.
	– // –	3	4	– // –.
	– // –	5	8	– // –.
	– // –	6	15	– // –.
	<i>F. e. 'Aurea'</i>	4	3	Весняна гомотрансплантація живців "МАК" на 2,5 м штамби у 2011 р.
	<i>F. e. 'Monophylla Pendula'</i>	3	23	Весняна гомотрансплантація живців "МАК" на 1,5-2,9 м штамби самосівів у 2003-2007 рр.
Rosaceae Juss.	– // –	5	1	Весняна гомотрансплантація живця "МАК" на 3,5 м штамб самосіву 2007 р.
	<i>Aronia melanocarpa</i> (Michx.) Elliott	4	2	Весняна ксенотрансплантація живців (модифіковане автором копулювання – "МАК") на 2,5 м штамби горобини звичайної (<i>Sorbus aucuparia</i> L.) в 1997 р. Пересаджено на експозицію весною 2000 р.
	<i>Crataegus monogyna</i> 'Rosea Plena'	4	1	Весняна ксенотрансплантація бруньки (модифіковане автором окулірування) на два 3,0 м штамби пневої порослі груші дикої (<i>Pyrus communis</i> L.) у 2012 р.
	<i>Malus pumila</i> 'Pendula Rubrifolia'	4	1	Весняна гетеротрансплантація живця "МАК" на яблуню домашню (<i>M. domestica</i> Borkh.) на ділянці Мітіна в 2000 р. Пересаджено на експозицію 2003 р. весною.
	<i>Prunus divaricata</i> 'Pissardii'	4	1	Весняна гетеротрансплантація живця "МАК" на 1,0 м штамб сливи домашньої (<i>P. domestica</i> L.) на ділянці Мітіна в 2004 р. Пересаджено на експозицію 2008 р. весною.
	<i>P. serrulata</i> 'Pendula'	4	1	Весняна гетеротрансплантація живця (модифіковане автором окулірування) на 3,0 м штамб черешні (<i>Cerasus avia</i> L.) на ділянці Мітіна в 2004 р. Пересаджено на експозицію 2008 р. весною.
Sapindaceae Juss.	<i>Acer campestre</i> L.	6	1	Визначено під час інвентаризації 2007-2012 рр.
	<i>A. c. 'Crispa Globosa'</i> + <i>A. pseudoplatanus</i> 'Variegatum'	7	1	Весняна в 2006 р. гомотрансплантація живця "МАК" з 'Відминої мітли' на 2,5 м штамб + Клен-явір із гомотрансплантованим 'Строкатим' живцем на 2,3 м штамбі. Пересаджено (2008 р.) рослини зі стовбурами, сплеченими спіраллю, які уже почали зростатися.
	<i>A. negundo</i> L.	1	1	Визначено під час інвентаризації 2007-2012 рр.
	– // –	5	3	– // –.
	<i>A. n. 'Aurea-marginata'</i>	4	1	Весняна 2011 р. гомотрансплантація живця "МАК" на 0,7 м штамб самосівної рослини.
	<i>A. platanoides</i> L.	2	4	Визначено під час інвентаризації 2007-2012 рр.
	– // –	3	12	– // –.
	– // –	5	2	– // –.
	<i>A. platanoides</i> 'Rubra'	3	3	– // –.
	<i>A. platanoides</i> 'Schwedlerii'	3	1	– // –.
	<i>A. pseudoplatanus</i> L.	7	15	– // –.
	– // –	6	14	– // –.
	<i>A. pseudoplatanus</i> 'SVF-Variegatum'	5	1	Весняна (2007 р.) гомотрансплантація бруньки (модифіковане автором окулірування) на 1,5 м штамб самосіву (листки плоскі зі секторною зелено-жовтою плямистістю).
	<i>A. ps. 'SVF-Variegatum-1'</i>	5	1	Весняна (2011 р.) гомотрансплантація живця "МАК" на 1,5 м штамб самосіву (листки опукло-парасолькоподібні зі секторною зелено-жовтою плямистістю).

1	2	3	4	5
	<i>A. ps. 'SVF-Variegatum-2'</i>	5	1	Весняна (2011 р.) гомотрансплантація живця "МАК" на 1,7 м штамб самосіву (листки вигнуто-ложкоподібні зі секторною зелено-жовтою плямистістю).
	<i>A. ps. 'SVF-Variegatum-3'</i>	5	1	Весняна (2011 р.) гомотрансплантація живця "МАК" на 1,6 м штамб самосіву (листки з борошністо-жовтою плямистістю).
	<i>A. ps. 'SVF-Variegatum-4'</i>	7	1	Весняна (2011 р.) гомотрансплантація живця "МАК" на 1,8 м штамб пневої порослі (листки з великими зелено-жовтими плямами).
Ulmaceae Mirb.	<i>Ulmus glabra</i> L.	4	4	Визначено під час інвентаризації 2007-2012 рр.
	<i>U. g. 'Crispa Pyramidalis'</i>	3	1	Весняна гетеротрансплантація живця 2010 р. (модифіковане автором копулювання – "МАК") на 2,2 м штамб самосіву в'яза приземистого (<i>U. pumila</i> L.).
	<i>U. g. 'Pendula'</i>	4	4	Весняна гетеротрансплантація живців "МАК" на 1,2 м штамби (<i>U. pumila</i> L.) на ділянці Мітіна в 2003 р. Пересаджено на експозицію весною 2005 р.
	– // –	7	1	Весняна гетеротрансплантація живців "МАК" на три гілки 3,2 м штамбів однієї самосійної рослини (<i>U. pumila</i> L.).
	<i>U. g. 'Pyramidalis'</i>	4	2	Весняна гетеротрансплантація живців "МАК" у кореневу шийку (<i>U. pumila</i> L.) на ділянці Мітіна в 2002 р. Пересаджено на експозицію весною 2006 р.
	<i>U. g. 'Rubra'</i>	4	2	Весняна гетеротрансплантація живців "МАК" на 1,2 м штамби (<i>U. pumila</i> L.) на ділянці Мітіна в 2002 р. Пересаджено на експозицію весною 2007 р.

Таксономічний склад цих рослин нараховує: 12 родин (*Adoxaceae* E. Mey.; *Altingiaceae* Lindl.; *Berberidaceae* Juss.; *Betulaceae* S.F. Gray; *Fabaceae* Lindl.; *Fagaceae* Dumort.; *Malvaceae* Juss.; *Moraceae* Nakai; *Oleaceae* Hoffmgg. & Link.; *Rosaceae* Juss.; *Sapindaceae* Juss.; *Ulmaceae* Mirb.), 16 родів (*Sambucus* L.; *Liquidambar* L.; *Berberis* L.; *Betula* L.; *Morus* L.; *Fraxinus* L.; *Arónia* Medik.; *Crataegus* L.; *Malus* L.; *Prunus* L.; *Hibiscus* L.; *Fagus* L.; *Quercus* L.; *Acer* L.; *Ulmus* L.; *Robinia* L.), 21 вид і 31 форму (див. табл.).

Посеред них установлено: кущів – 47 шт., що становить 16 % і 156 шт. (52 %) дерев. З деревних порід вегетативно розмноженими є 107 шт. (98 %) рослин, зокрема: вирощених методом внутрішньовидового щеплення (гомотрансплантацією) – 79 шт. (74 %), міжвидового (гетеротрансплантацією) – 13 шт. (12 %) і віддаленого (ksenотрансплантацією) – 15 шт. (14 %). При цьому основним методом отримання щеп було модифіковане автором копулювання живців, що становило 95 % створених трансплантатів. Метод окулірування використано лише в 5 % випадків. Також основним терміном для проведення операцій із трансплантації у декоративних рослин використовувався весняний період вегетації – 100 %. Усі кущові рослини, які посаджені автором на території кварталу № 2 (47 кущів) вегетативно розмножені методом укорінення живців.

Під час аналізу висоти штамбу, яка залежить від сорту і крони декоративної рослини та місця експозиції, рослинний матеріал розділено на три групи: I – низькі (0-1 м); II – середні (1,0-3,0 м); III – високі (більше 3,0 м). До першої групи віднесено 31 шт. декоративних щеп (28 %), до другої – 12 шт. (11 %); до третьої – 66 шт. (61 %).

Також визначено, що 84 % трансплантатів (92 шт.) належать до тієї категорії, операції щеплення яким проводили безпосередньо на місці експозиції матеріалу, а 16 % – до пересаджуваних. Пересаджені рослини відрізняються пригнаними темпами росту, реагують на повітряну і ґрунтову посуху літом, що інколи призводить до втрати цінного матеріалу. Тому вони потребують специфічної агротехніки та посиленої уваги і догляду, чого не виявлено у категорії рослин, прищеплених на самосівні штамби.

Висновки:

1. Рівень виживання і збереження розмноженого вегетативними способами декоративного рослинного матеріалу залежить від методики і строків виконання операцій із трансплантації рослинного матеріалу, який забезпечує якість зрощування компонент, а також від місця отримання і постійного росту декоративного трансплантата.

2. Модифікована автором методика копулювання дала змогу отримати 98 % декоративних рослин на території кварталу № 2.

3. Весняний період вегетації використано у 100 % рослинного матеріалу, який збережено до 2012 р. і успішно зростає на території кварталу № 2.

4. Висота штабів трансплантатів залежить від сорту і крони декоративної рослини і місця експозиції: I група – низькі (0-1 м); II – середні (1,0-3,0 м); III – високі (більше 3,0 м). До першої групи віднесено 28 % декоративних щеп, до другої – 11 %; до третьої – 61 %.

Рекомендації:

1. Подушкоподібні, пірамідальні та видові матеріали декоративних деревних і кущових рослин необхідно трансплантувати у кореневу шийку або на низькі штаби I групи по висоті.

2. Рослини з куле-, парасолько- або грибоподібною формами крони прищеплюють на середні штаби II групи по висоті.

3. Плакучі форми деревних декоративних рослин можна щепити на різновисокі штаби, що залежить від мети та місця експозиції:

3.1. Внаслідок щеплення на штаби висотою до 1 м можна отримати форми крони, гілки якої стеляться і повзуть по поверхні землі, що дає змогу розміщувати їх на схилах з крутизною, більшою за 30-45°.

3.2. Внаслідок щеплення на штаби, більш високі ніж 3 м можна отримати фонтаноподібні крони зі спадаючими круто гілками (з висоти штабів у 10-14 м), і такі рослини не будуть заважати проходом у разі їх розміщення за 2-3 м від пішохідних доріжок.

4. Для отримання високоякісного посадкового рослинного матеріалу за методами трансплантації потрібно уникати пересаджування декоративних рослин на нові місця зростання, тобто операції щеплення доцільно проводити на експозиційному місці на штаби найсильніших самосівних рослин.

Література

- Базилевская Н.А. Интродукция растительности: Теории и практические приемы / Н.А. Базилевская, А.М. Мауринь. – Рига : Изд-во Латв. ун-та, 1984. – 91 с.
- Былов В.Н. Принципы создания и изучения коллекции декоративных мало распространенных многолетников / В.Н. Былов, Р.А. Каприсонова // Бюллетень ГБС, 1978. – Вып. 107. – С. 77-82.

- Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.-Ірпін'я : Изд-во ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с. – С. 494.
- Там же. – С. 234, 252, 593, 1469.
- Там же. – С. 551.
- Вехов Н.К. Методы интродукции и акклиматизации древесных растений / Н.К. Вехов // Интродукция растений и зеленое строительство. – Сер.: VI. Труды бот. ин-та им. В.Л. Комарова. – М.-Л.: Изд-во АН СССР. – 1957. – Вып. 5. – С. 93-106.
- Вольф Э.Л. Декоративные кустарники и деревья для садов и парков / Э.Л. Вольф. – Пет-роград : Изд-во А.Ф. Девриена, 1915. – 463 с.
- Галактионов И.И. Декоративная дендрология / И.И. Галактионов, А.В. Ву, В.А. Осин. – М.: Изд-во "Выш. шк.", 1967. – 318 с.
- Гузенко Т.Г. Декоративное садоводство и садово-парковое строительство / Т.Г. Гузенко, М.Т. Гаюка и др. – К.: Изд-во "Будівельник", 1985. – 182 с.
- Декандоль А. Местопроисхождение возделываемых растений / А. Декандоль. – СПб., 1885. – 218 с.
- Калініченко О.А. Декоративна дендрологія / О.А. Калініченко. – К.: Вид-во "Вища шк." – 2003. – 199 с.
- Климович В.И. Размножение и выращивание декоративных древесных пород / В.И. Климович, И.В. Климович. – М.: Изд-во "Россельхозиздат", 1986. – 159 с.
- Колесников А.И. Декоративная дендрология / А.И. Колесников. – М.: Изд-во "Лесн. пром-сть". – 1974. – Т. 3. – 703 с.
- Кучерявий В.П. Озеленения населенных мест / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – 456 с.
- Малеев В.П. Теоретические основы акклиматизации / В.П. Малеев. – М.: Изд-во "Сельхозгиз", 1933. – 168 с.
- Пронин М.И. Лесопарковое хозяйство / М.И. Пронин. – М.: Изд-во "Агропромиздат", 1990. – 175 с.
- Собченко В.Ф. Вегетативное размножение клена ясенелистого / В.Ф. Собченко // Науко-вий вісник НАУ : зб. наук. праць. – Сер.: Лісівництво, Декоративне садівництво. – К.: Вид-во НАУ. – 2006. – Вип. 103. – С. 45-53.
- Собченко В.Ф. Использование высокорослых подвоев для ускоренного получения са-литеров формы "Pendula" в декоративном садоводстве / В.Ф. Собченко // Ботанические сады: состояние и перспективы сохранения, изучения, использования биологического разнообразия растительного мира : тез. докл. Междунар. науч. конф. – Минск : Изд-во ЦБС БелГПУ, 2002. – С. 260-261.
- Собченко В.Ф. Размножения декоративных та плодовых растений методом щепления сви-жо-зрізаними черенками в період спокою / В.Ф. Собченко // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Сер.: Біологічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2004. – Вип. 36. – С. 175-186.
- Собченко В.Ф. Размножения кленів щепленням / В.Ф. Собченко // Збірник наукових праць Уманського ДАУ. – Умань : Вид-во Уманського ДАУ. – 2005. – Вип. 61, ч. 1. – С. 536-549.
- Собченко В.Ф. Щеплення в ранньовесняний період листопадних рослин та його мо-дифікація / В.Ф. Собченко // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18. 1. – С. 46-48.
- Собченко В.Ф. Вегетативное размножения декоративных форм Ulmus L. i Acer L. в дендропарку "Софіївка" / В.Ф. Собченко // Парки магнатських резиденцій ХУІІ-ХІХ ст. у Центральної та Східній Європі та проблеми їх захисту : матер. Міжнар. наук. конф. / Інтродукція рослин. – 2000. – № 2. – С. 113-118.
- Терлецкий В.К. Декоративные растения / В.К. Терлецкий. – М.: Изд-во "Знание", 1991. – 64 с.
- Mayr H. Die Naturgesetlicher Grundlage des Waldbaues / H. Mayr. – Berlin : Parey, 1909. – 366 s.
- Sobchenko V.F. Wegetatyvne formy rozmnozhanja dekoracyjnych form Ulmus L. i Acer L. w Parku Dendrologicznym "Zofiwka" / V.F. Sobchenko // M-lu miedzynarodowoy konferencji Nauko-woy "Ogrody Cartoryskich". – Human, 09-13 lipca 2000 roku / Studia i materialy. Ogrody. – Warszawa : Osrodek ochrony zabytkowego krajobrazu; Narodowa Instytucja Kultury. – 2001. – № 10 / (16). – С. 237-240.

Собченко В.Ф. Анализ коллекций декоративных растений квартала № 2 Национального дендрологического парка "Софиевка" НАН Украины

В результате проведения инвентаризации квартала № 2 НДП "Софиевка" (2007-2012 гг.) определено, что коллекционный фонд за период 1997-2012 гг. обогащен автором на 21 вид и 31 форму декоративных растений, которые относятся к 16 родам и 12 семействам общим количеством 156 шт., в том числе – 30 % кустов и 70 % деревьев. Среди древесных пород вегетативно размноженными являются 98 % растений, в том числе: внутривидовая прививка (гомотрансплантация) – 74 %, междувидовая (гетеротрансплантация) – 12 %, отдаленная (ксенотрансплантация) – 14 %. Из методов вегетативного размножения использованы модифицированные автором: копулировка в 95 % случаев и 5 % – окулировка; которые проводились или на штамб самосева – 84 %, или на растения, которые пересаживались – 16 %.

Ключевые слова: инвентаризация, коллекция, декоративные растения, вегетативное размножение, гомо-, гетеро-, ксенотрансплантация, копулировка, окулировка, штамб.

Sobchenko V.F. The Analysis of Decorative Plants Collections of Quarter №2 of "Sofijivka" National Dendrology Park of National Academy of Sciences of Ukraine

As a result of taking the inventory for the period of 2007–2012 it was certain that collection fund of quarter №2 of "Sofijivka" National Dendrology Park for the period from 1997 to 2012 was enriched by the author personally on 21 kinds and 31 forms and sorts of decorative plants that belong to 16 births and 12 families by a general amount 156 pieces, including the following: 30% bushes and 70% trees. Among arboreal breeds of vegetative multiplied there are 98% plants, including the following: intraspecific inoculation (homo-transplantation) – 74%, interspecific (hetero-transplantation) – 12%, remote (xeno-transplantation) – 14%. From the methods of vegetative reproduction the modified was utilized by the author: copulation in 95% cases and 5% is an inoculation; those that were conducted either on barrel of self-seeding – 84%, or on plants that changed – 16%.

Keywords: inventory, collection, ornamental plants, vegetative duplication, homo-, hetero-, xeno-transplantation, copulation, budding, trunk.

УДК 630*[24+232]

Ст. наук. співроб. О.М. Тарнопільська, канд. с.-г. наук –
УкрНДЛГА ім. Г.М. Висоцького, м. Харків

ВПЛИВ РІЗНИХ РЕЖИМІВ ДОГЛЯДОВИХ РУБАНЬ НА РІСТ, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ТОВАРНУ СТРУКТУРУ ШТУЧНИХ СОСНОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ ІЗЮМСЬКОГО БОРУ

Наведено результати досліджень щодо впливу режимів доглядових рубань на таксаційні показники, стійкість, продуктивність і товарну структуру штучних деревостанів сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) на стаціонарних дослідних об'єктах Ізюмського пристепоного бору у типах лісорослинних умов А₁₋₂ та А₂. Визначено оптимальні показники інтенсивності та повторюваності проведення доглядових рубань. Встановлено, що у штучних деревостанах сосни перевагу варто надавати проведенню інтенсивних доглядових рубань, залежно від густоти та стану насаджень. Виявлено, що у міру зростання інтенсивності зріджувань у залишених дерев істотно збільшуються середні висота та діаметр, що сприяє поліпшенню товарної структури та підвищенню стійкості соснових деревостанів до фізичних навантажень. Поступове зростання інтенсивності доглядових рубань, хоча і зумовлює зменшення запасів насаджень, але вони протягом певного часу сягають майже однакової величини у варіантах, де проводили і не проводили рубки догляду.

Ключові слова: штучні деревостани сосни звичайної, різні способи та інтенсивність доглядових рубань, таксаційні показники, товарна структура.

Вступ. Інтенсивне ведення лісового господарства і, зокрема, регулярне проведення доглядових рубань, істотно впливає на формування лісових наса-

джень, їх ріст, стійкість, стан, товарну і сортиментну структуру. Залежно від режимів проведених рубок відбуваються значні зміни у рості деревостанів, а саме диференціація за таксаційними показниками – діаметром, висотою, приростом, запасом [4, 5, 9]. Особливості вирощування штучних насаджень сосни Ізюмського пристепоного бору головним чином зумовлені недостатнім зволоженням ґрунтів, посухами, що періодично повторюються, та низьким вмістом у ґрунті елементів живлення. Тому рубки догляду значною мірою визначають успішне вирощування високопродуктивних, довговічних і стійких насаджень сосни [4].

У сучасних умовах під час проведення доглядових рубань, з погляду економічності доцільності, потрібно орієнтуватися на зменшення кількості доглядів, одночасно підвищуючи їх інтенсивність і збільшуючи період повторюваності між ними [8]. Такий підхід, насамперед, пов'язаний зі складними економічними умовами, нерентабельністю доглядових рубань в молодняках, низьким попитом на тонкомірну деревину та відсутністю можливостей її подальшого глибокого перероблення. Завдяки фізіологічній та екологічній пластичності сосни як деревної породи, при зазначеній стратегії догляду не порушуються функціональні властивості насаджень, збільшується приріст деревостану, зростає стійкість до вітровалів та сніголамів, зменшується ймовірність ураження хворобами та пошкодження шкідниками порівняно з густими насадженнями [3, 12, 13].

В Ізюмському бору дослідження щодо режимів доглядових рубань, переважно у соснових молодняках, здійснювали науковці УкрНДЛГА протягом останніх 60 років [5, 7, 8, 12, 13]. Проте вплив усього комплексу доглядових рубань на ріст, продуктивність, стійкість і товарну структуру насаджень сосни вивчено недостатньо і висвітлено лише в окремих наукових працях [3, 10, 11].

Мета дослідження – оцінити вплив режимів доглядових рубань в штучних деревостанах сосни звичайної на їх таксаційні показники, продуктивність, стійкість і товарну структуру та обґрунтувати раціональні режими вирощування деревостанів на стаціонарних дослідних об'єктах Ізюмського бору.

Методика та об'єкти дослідження. Дослід закладено у ДП "Ізюмське ЛГ" (Червонооскільське лісництво, кв. 26) під керівництвом канд. с.-г. наук І.Б. Шинкаренка у 1965 р. у 15-річних культурах сосни за такими варіантами: секції 1, 8 – контролі (без рубок); секція 2 – очищення лінійно-селективним способом із суцільним видаленням дерев у кожному другому ряду; секції 3, 5, 6, 7 – очищення різної інтенсивності селективним способом. Під час виконання очищень для подальшого росту в різних варіантах залишили близько 5 і 7 тис. шт.·га⁻¹. У 32-річних деревостанах в усіх варіантах було проведено одне проріджування селективним способом, а в 51-річних – одну прохідну рубку. Типи лісорослинних умов (ТЛУ) – А₁₋₂ і А₂. Культури було створено в 1950 р. з розміщенням садивних місць 1,5×0,66 м. Загальна площа дослідів становить 1,9 га. Рельєф площі дослідів широкохвилястий. Ґрунти дерново-борові залізисті, слабо- та середньорозвинені.

Таксаційну характеристику і товарну структуру деревостанів отримано за загальноприйнятими методиками лісівництва, лісознавства і лісової таксації [1, 6]. Стійкість деревостанів до ушкоджень вітром, ожеледдю й налипання